

Нилуфар ИСАҚУЛОВА
 педагогика ва психология кафедраси доценти
 в.б., педагогика фанлари доктори
 Ўзбекистон давлат санъат ва маданият
 институти
isaqulova@yandex.ru

ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ЎРГАТИШДА ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Мақолада чет тилни замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиб ўқитишнинг илғор усуллари жорий этиш масаласи таҳлил этилган. Муаллиф чет тилларни ўргатишда қўллаш мумкин бўлган муайян таълим технологияларини тақдим этади, ударни қўллаш йўллари тушунтиради.

В статье проанализированы методы использования педагогических технологий. Даются примеры использования образовательных технологий в изучении иностранных языков.

The article analyzed the methods using pedagogical technology. And examples of the use of educational technology in the teaching of foreign languages.

Калит сўзлар: чет тили, технология, инсерт жадвали, БББ.

Ключевые слова: преподавание иностранного языка, технология, таблица инсерт, ЗУН.

Key words: foreign language, technology, table insert, IW.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорида таълим тизимининг барча босқичларида чет тилларни узлуксиз ўрганишни ташкил қилиш, шунингдек, ўқитувчилар малакасини ошириш ҳамда замонавий ўқув-услугий материаллар билан таъминлашни янада такомиллаштириш зарурлиги ҳақида сўз боради (5). Қарорда таъкидланганидек, бугунги кун замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиб, ўқитишнинг илғор усуллари жорий этиш орқали ёшларга чет тилларни ўргатиш, шу тилларда эркин сўзлаша оладиган мутахассислар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ҳамда бунинг негизида,

уларнинг жаҳон цивилизацияси ютуқлари ҳамда дунё ахборот ресурсларидан кенг кўламда фойдаланишлари, халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришлари учун шарт-шароит ва имкониятлар яратишни тақозо этади.

Кадрлар тайёрлаш Миллий дастурининг 3.3.2-бандида узлуксиз таълимни ислоҳ қилиш учун белгиланган вазифаларни амалга оширишда ҳам чет тилини ўрганиш талаб қилинади. Демак, таълимнинг барча турларида чет тилни ўрганиш мақсадга мувофиқ. Чет тилни ўқитишда эса жаҳон тажрибасида синовдан ўтган таълим технологияларини қўллаш самарали натижалар бериши аён.

Қуйида биз чет тилларни ўрганишда қўллаш мумкин бўлган айрим таълим технологияларидан намуналар келтирамиз:

Инсерт жадвали. Ҳар бир талабага жадвал шаклидаги матн тавсия этилади. Талаба матнни ўқиш жараёнида жадвалнинг чап томонига махсус белгиларна қўйиб боради (10, 142-б.).

Мустақил ўқиш вақтида олган билимларни, эшитган маълумотларни системага солишни таъминлайди. Олинган маълумотни тасдиқлаш, аниқлаш, кузатиш, аввал ўзлаштирган маълумотларга боғлаш кўникмасини шакллантиришга ёрдам беради. Ўқиш жараёнида олинган маълумотлар талаба томонидан алоҳида тизимлаштирилади, жадвал устунларига киритилади.

“V” – мен билган маълумотларга мос.

“–” – мен билган маълумотларга зид.

“+” – мен учун янги маълумот.

“?” – мен учун тушунарсиз ёки маълумотни аниқлаш, тўлдириш талаб этилади.

Чет тилларини ўрганиш борасидаги ислохотлар			
V	-	+	?
1. Чет тилни ўрганиш. 2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 декабрдаги ПҚ-1875-сон Қарори. 3. ...	1. Замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда ўқитишнинг илғор услубларини жорий этиш.	1. Чет тилларни ўрганишни ташкил қилишнинг амалдаги тизими. 2.	1. Илғор ахборот ва медиа-технологиялардан фойдаланиш борасидаги талаблар. 2. Халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришлари учун шарт-шароит ва имкониятлар.

Синквейн. Синквейн сўзи француз тилидан олинган бўлиб, “беш қатор” шеър деган маънони англатади. Синквейн усули ёрдамида муайян тушунчалар асосида мавжуд маълумотлар таҳлил ва синтез қилиниб, ёзилади. Синквейннинг биринчи қаторда – битта сўз (от), иккинчи қаторда – асосий тушунча иккита сифат билан берилади. Учинчи қаторда учта сўз ҳаракатни ифодалашни тақозо этилади(феъллар). Тўртинчи қатор тўртта сўздан иборат бўлиб, ушбу тушунча муносабатларни англатади. Бешинчи қатор бир сўздан иборат бўлиб, тушунча ҳақида юқоридаги барча маълумотларни қамраб олади (10, 143-б.).

Синквейн тузиш қоидалари:

1-қатор: мавзу бир сўз билан ифодаланади (от сўз туркуми).

2-қатор: мавзу иккита сифат билан ифодаланади.

3-қатор: мавзу доирасидаги хатти-ҳаракат учта сўз билан ифодаланади (3та феъл ёки равишдош).

4-қатор: мавзуга нисбатан муносабатни англатувчи ва тўртта сўздан ташкил топган фикр ёзилади.

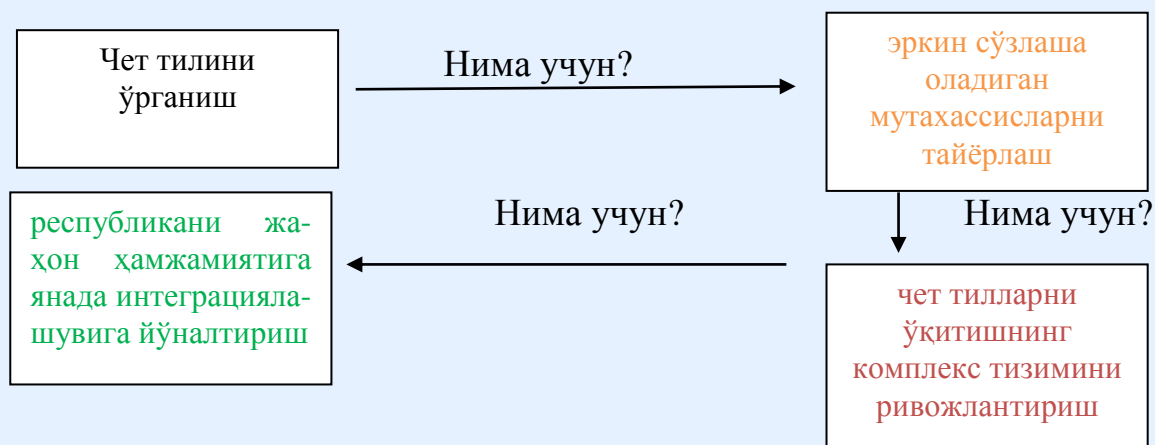
5-қатор: мавзу моҳиятини такрорлайдиган, маъноси унга яқин бўлган битта сўз ёзилади.

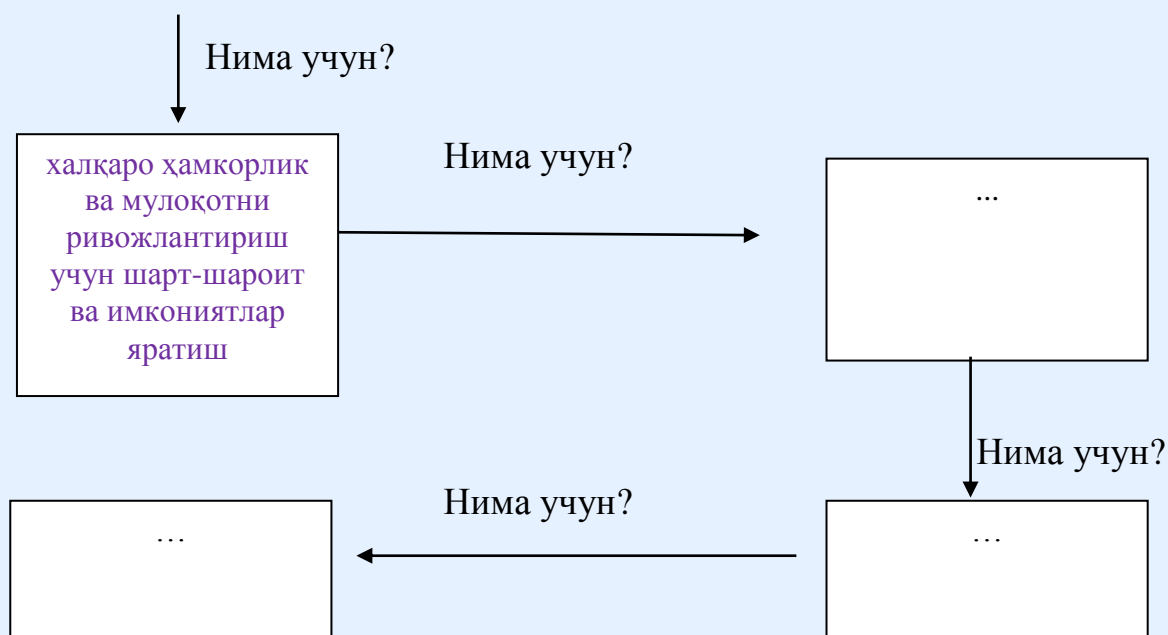
Мавзу: Инглиз тили

1. Тил.
2. Мураккаб, мухташам.
3. Ўқитади, ўргатади, гапиртиради.
4. Чет тили керак.
5. Хорижий.

“Нима учун?” схемаси муаммонинг дастлабки сабабларини аниқлаш бўйича фикрлар занжири бўлиб, у тизимли, ижодий ва таҳлилий фикрлашни ривожлантиради ва фаоллаштиради.

Мавзу: Чет тилини ўрганиш жараёни

Тоифалаш жадвали. Тоифа – хусусият ва муносабатларнинг муҳимлигини намоён қилувчи аломат. Унда ажратилган аломатлар асосида олинган маълумотларни бирлаштириш таъминланади. Системали фикрлаш, маълумотларни структурага солиш, системалаштириш кўникмаларини ривожлантиради. Тоифа – шарҳлар тузиш, олинган маълумот лавҳаларини бирлаштириш имконини берадиган тоифаларни излашдан иборат. Тоифалар жадвал кўринишида расмийлаштирилади. Ҳолатлар, маълумотлар тоифага мос келиши талаб ыилинади. Иш натижаларининг тақдими.

Мавзу: Чет тилини ўрганиш зарурати

Умумий ўрта таълим мактаблари	Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари	Олий ўқув юртлари	Ўқув режалари ва дастурлари
Республиканинг барча ҳудудларида чет тилларни, асосан, инглиз тилини ўрганиш умумтаълим мактабларининг биринчи синфларидан ўйин тарзидаги дарслар ва оғзаки нутқ дарслари шаклида; иккинчи синфдан	Ҳунар таълими муассасаларининг ўқувчилари ва ўқитувчиларини чет тиллар бўйича дарсликлар ва ўқув-услубий комплекслар билан таъминлаш, уларни	Олий ўқув юртларида айрим махсус фанларни, хусусан, техник ва халқаро мутахассисликлар бўйича ўқитишни чет тилларда олиб бориш	2013 йилнинг 1 майгача бўлган муддатда умумтаълим мактабларининг биринчи синфдан бошлаб чет тиллар таълимини узлуксиз жорий этилишини, шунингдек

бошлаб эса, алифбо, ўқиш ва грамматикани ўзлаштиришни босқичма-босқич бошлаш.	белгиланган муддатларда қайта нашр этиш, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги хузуридаги Республика мақсадли китоб жамғармасининг айланма маблағлари ҳисобидан бепул амалга оширилади.		таълимнинг барча босқичларида унинг давомийлигини назарда тутувчи умумтаълим мактаблари, ўрта махсус, касб-хунар ва олий ўқув юртларининг янги ўқув режалари ва дастурлари тасдиқланишини таъминлаш.
---	---	--	--

ФСМУ технологияси. Ушбу технологияни мунозарали масалаларни ҳал этишда, баҳс-мунозарага асосланган дарс машғулотларида ёки ўқув семинар якунида талаба ёки ўқувчиларнинг ўқув машғулотлари ҳамда ўтилган мавзу ва бўлимлардаги баъзи мавзулар, муаммоларга нисбатан фикрларини билиш мақсадида ёки ўқув режаси асосида бирор-бир бўлим ўрганиб тугаллангандан сўнг қўллаш мумкин (8. – Б. 43).

Ф – фикрингизни баён этинг.

С – фикрингиз баённинг сабаби.

М – сабабингизни асословчи мисол.

У – фикрларни умумлаштириш.

Амалий машғулот:

Ф – чет тилини ўрганиш жараёни.

С – чет тилларга ўқитишнинг комплекс тизими, яъни баркамол, ўқимишли, замонавий фикрловчи ёш авлодни шакллантиришга, республиканинг жаҳон ҳамжамиятига янада интеграциялашувига йўналтирилган тизим яратилади.

М – таълим тизимининг барча босқичларида чет тилларни узлуксиз ўрганишни ташкил қилиш, айти пайтда, ўқитувчилар малакасини ошириш ҳамда замонавий ўқув-услубий материаллар билан таъминлашни янада такомиллаштириш масаласи.

У – замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда ўқитишнинг илгор услубларини жорий этиш йўли билан, ўсиб келаётган ёш авлодни чет тилларга ўқитиш, шу тилларда эркин сўзлаша оладиган мутахассисларни тайёрлаш тизимини

тубдан такомиллаштириш ҳамда бунинг негизиди, уларнинг жаҳон цивилизацияси ютуқлари ҳамда дунё ахборот ресурсларидан кенг кўламда фойдаланишлари, халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришлари учун шарт-шароит ва имкониятлар яратиш амалга оширилади.

Олмос технологияси

1. Ҳар бир жуфтликка тўққизта жумла ёки ҳикоя солинган конверт берилади ва уларни олмос шаклида жойлаш топширилади.
2. Энг муҳим маънога эга ҳамда ва қизиқарли бўлган жумла олмоснинг учига жойлаштирилади.
3. Кейинги иккитаси бир хил даражадаги иккита ўринга қўйилади.
4. Ўртадаки учтаси тўртинчи, кейинги учтаси эса еттинчи даража ҳисобланади.
5. Олмоснинг пастига гуруҳ томонидан муҳим маъноли ва қизиқарли деб топилмаган жумла ёзилади (8. – Б. 110).

Олмос кўриниши

	1	
2		2
4	4	4
7		7
	9	

Амалий машғулот:

Узлуксиз таълим-тизими принциплари

Мақтабгача таълим

Умумий ўрта таълим

Ўрта махсус касб-хунар

Олий таълим

**Олий ўқув юртидан
кейинги таълим**

Кадрлар маълакасини ошириш

Мақтабдан ташқари таълим

Оила жамиятнинг бир бўлаги

Биламан, билмайман, билишни хоҳлайман. Ушбу технология воситасида ҳар бир талаба ёки ўқувчининг янги фан юзасидан дарсгача мавжуд илмни билиши ва у билмайдиган ҳамда билишни хоҳлайдиган маълумотларини жадвал ёрдамида аниқлаш орқали ўқитувчи шунга асосан дарсини олиб боради.

Биламан	Билмайман	Билишни хоҳлайман
---------	-----------	-------------------

<p>Чет тилларни ўрганишни ташкил қилишнинг амалдаги тизимини; Замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда ўқитишнинг илғор усулларини жорий этиш йўлини</p>	<p>Таълим стандартлари, ўқув дастурлари ва режалари, дарсликларни ишлаб чиқиш, шунингдек, таълим жараёнини ташкил этиш учун етакчи хорижий ўқув марказларини, чет тиллар бўйича халқаро экспертлар ва мутахассисларни жалб этишни; “ZiyoNet” тармоғи орқали таълим муассасаларининг халқаро таълим ва билим олиш манбаларига кириш имкониятларини сезиларли даражада орттириш, унинг ресурс марказини мультимедия ресурслари, шахсий компьютерлар ва мобиль ускуналар учун иловалар билан бойитиш, шунингдек, инглиз тилида ўқув ва бадиий адабиётлар, ихтисослаштирилган расмлар билан безатилган газета ва журналларни чоп этиш, уларга махсус рукнлар ҳамда иловаларни</p>	<p>ўсиб келаётган ёш авлодга чет тилларни ўргатиш, шу тилларда эркин сўзлаша оладиган мутахассисларни тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштиришни; уларнинг жаҳон цивилизацияси ютуқлари ҳамда дунё ахборот ресурсларидан кенг қўламда фойдаланишларини, халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришларини</p>
---	---	--

Хулоса қилиб айтганда, ижтимоий тараққиёт билан узвий алоқадорликда ривожланиб бораётган фан-техника ютуқларидан самарали фойдаланиш, жамиятдаги шиддатли ахборотлар оқимини қабул қилиш, уларни таҳлил этиш, қайта ишлаш, назарий жиҳатдан умумлаштириш, хулосалаш ҳамда талаба (ўқувчи)га етказиб беришни йўлга қўйиш таълим тизими олдида турган долзарб муаммолардан бири ҳисобланади. Таълим-тарбия жараёнига таълим технологияларини татбиқ этиш юқорида таъкидланган муаммоларни ҳал этишга хизмат қилади

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2012. – 47 б.
2. Каримов И. Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. – Тошкент:

- Шарқ, 1997. – 64 б.
3. Каримов И. Баркамол авлод орзуси. – Тошкент: Шарқ, 1999. –181 б.
  4. Каримов И. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008. – 176 б.
  5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2012 йил 10 декабрдаги ПҚ-1875-сон қарори // «Халқ сўзи» газетаси. 11.12.2012 й., 240 (5660)-сон .
  6. Азизхўжаева Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. – Тошкент, 2006.
  7. Абдуқудусов О.А., Рашидов Ҳ.Ф. Касб-хунар педагогикаси. – Тошкент, 2009. – 238 б.
  8. Ишмухамедов Р, Абдукодиров А, Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар. – Тошкент: Истеъдод, 2008. – 180 б.
  9. Исакулова Н.Ж., Баховуддинова З., Махмудова С. Ўқув жараёнида таълим технологияларидан фойдаланиш услубияти. Услубий қўлланма. – Тошкент: Фан, 2013. – 48 б.
  10. Маҳкамova М. Педагогик технологиялар. – Тошкент: Фан ва технологиялар, 2012. – 184 б.